

Др Ивана С. Крстић-Мисирциловић, ванредни професор
Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд
ivana.km@kpu.edu.rs

ДЕЛЕГАЦИЈА КРАЉЕВИНЕ СХС У ВЕРСАЈУ И ВОЈВОДИНА*

Сажетак: У раду је анализирана историја Делегације Краљевине СХС на мировној Конференцији у Версају у погледу Војводине, која је одлуком Велике народне скупштине у Новом Саду од 25. новембра 1918. године присаједињена Краљевини Србији и прводецембарским уједињењем ушла у састав новоформиране Краљевине Срба, Хрватиа и Словенаца. У уводном делу рада украјко су изложена питања важна за рад Делегације у територијалним питањима. Појом су анализирани политички фактори који су предсављали објективну прилику Делегације у погледу Војводине. У раду су даље разматрани унутрашњи фактори који су реметили изградњу јединствене савова југословенске Делегације у Версају срам Војводине. Анализиране су и различите концепције о границама југословенске државе у Делегацији и рад Етнографске секције који је био посебно значајан у одређивању територије Војводине и разграничења са суседним државама. На основу тих анализа у завршним разматрањима изнећи су поједини закључци и даћи ошћа оцена о раду Делегације Краљевине СХС у Версају у погледу Војводине.

Кључне речи: Делегација Краљевине СХС, Конференција мира, Војводина, границе.

1. УВОД

Делегација Краљевине СХС учествовала је од јануара 1919. године до јуна 1920. године у раду Мировне конференције у Паризу, интензивно радећи на међународном признању државе створене 1. децембра 1918. године, одређивању њених граница и другим питањима од интереса за државу. Сло-

* Рад је презентован на Научном скупу Први век од присаједињења: друштвени, политички и правни значај, одржаном 14. децембра 2018. године на Правном факултету Универзитета у Новом Саду.

женост задатака поверених Делегацији учинила ју је разгранатом и бројном. Признање пројектованих граница државе која је учешћем на Конференцији мира имала отпочети свој међународни политички живот био је задатак прворазредног значаја.

Највише тело Делегације била је *Политичка Делегација* која је представљала Краљевину СХС на Конференцији мира и заједно са владом креирала политику. Протићева влада именовала је за политичке делегате Николу Пашића (председник Делегације), др Анту Трумбића, др Миленка Веснића, др Ивана Жолгера, Матеју Бошковића, др Јосипа Смодлаку и др Отокара Рибаржа, од којих су прва четворица били опуномоћени делегати и имали мандат за учешће у раду Конференције¹, док су остала тројица као владини делегати равноправно учествовали у раду и одлучивању у самој Делегацији. *Политичкој делегацији* су били подређени *Секретаријат* задужен за административне послове и *Секције* задужене за проучавање проблема, сређивање података и припрему публикација за јавност. За уобличавање политике Делегације у територијалним питањима, укључујући и Војводину², посебно важан био је рад *Етнографско-историјске секције* под председништвом Јована Цвијића³ и *Војне мисије* под вођством генерала Петра Пешића⁴.

¹ Владин телеграм делегацији од 12. I 1919, Оставштина Трумбића, ф. 63, бр. 4. Нав. према: Андреј Митровић, *Југославија на Конференцији мира 1919-1920*, Београд 1969, 10, фн. 24. Састав Делегације је у току рада Конференције мира претрпео неколико измена. Ibid., 11.

² Појам Војводина је током времена мењао свој садржај и смисао. „Идејно уобличена 1848. године као вид политичког организовања Срба на просторима северно од Саве и Дунава зарад очувања националне и верске самобитности у оквиру једног туђинског царства – под називом „Војводство Србија и Тамишки Банат“ (односно „Српска Војводина“, како ју је називао народ) – она је обухватала (никада целе) просторе Срема, Бачке, Баната и Барање у којима је у знатном броју живео српски народ“. Александар Саша Гајић, *Геополитички положај Војводине: историјска перспектива, Култура полиса, посебно издање: „Војводина као потенцијално геополитичко жариште у Републици Србији“*, 2018, 9. У време уједињења са Краљевином Србијом (одлуком Велике народне скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Новом Саду од 25. новембра 1918. године) под Војводином се подразумевао простор Бачке, Баната и Барање. Одлука да се Војводина најпре уједини са Србијом, а потом уђе у југословенску заједницу означила је победу струје војвођанских радикала предвођених Јашом Томићем, који је своје виђење стварања југословенске заједнице исказао чувеном реченицом: „Хоћемо да обучемо прво српску кошуљу, јер нам је она најближа, а после тога заогрнућемо се огртачем Југословена“. Душан Попов, „Матица српска и догађаји око ослобођења 1918. године, у: *Присаједињење Војводине Србији 1918*, зборник радова, Нови Сад 1993, 173. У социјалистичкој Југославији Аутономну покрајину Војводину у оквиру Србије чинили су Срем, Банат и Бачка, такође не у целини пошто је „део Бачке припао Мађарској, део Баната Румунији, а део Срема Хрватској“. Миломир Степић, *Српско питање – геополитичко питање*, Београд 2004, 38.

³ Језгро Секције су, уз Цвијића, чинили Тихомир Ђорђевић, Лујо Војновић, Александар Белић, Божа Марковић, Јован Радонић, Станоје Станојевић и Нико Жупанић. Андреј Митровић, Ibid., 23.

⁴ У Мисији су, уз генерала Пешића, били генералштабни пуковник Данило Калафатовић, коњички мајор Мирко Маринковић, пешадијски мајор Константин Стојановић, резервни

Састав Делегације оличавао је Краљевину СХС као националну државу, насталу на бази начела народности. То је и био први основ њене политике на Конференцији. Други основ политике Краљевине СХС, чврсто везане за резултате Великог рата, био је став да је велика и јака југословенска држава у интересу савезничких победничких сила и европског мира. Трећи основ њене политике, да на Балканско полуострво не сме ступити ниједна велика сила, имао је своје упориште у историјском искуству. Иако је званично југословенске делегате називала Делегацијом Србије, Конференција мира прихватила је новостворену југословенску државу као националну државу три сродна племена, Срба, Хрвата и Словенаца⁵. Други и трећи основ политике Краљевине СХС оспорени су већ на самом почетку рада Конференције и њена Делегација се све време морала борити против разних идеја о васпостављању стања срушеног ратом и за прихватање начела „Балкан балканским народима“.

На Конференцији су главна питања решавале велике силе победнице, а малим државама било је омогућено само да њихове делегације буду саслушане и да подносе писмене представке. У пленуму Конференције велике силе имале су по пет, Србија, Белгија и Бразил по три, а остале државе по два или једног делегата. Делегација је била заступљена у разним комисијама Конференције, али не и у оној која је припремала за Врховни савет предлоге у територијалним питањима. Све важне одлуке доносио је Врховни савет на тајним саветовањима, а пленарни састанци уведени под притиском јавности били су пука формалност. Искљученој из одлучивања, нашој Делегацији је преостало је да очекује позив да буде саслушана, упућује званичне ноте и покушава да преко угледних политичара и утицајних чланова Делегација утиче на одлуке у питањима у којима је била заинтересована. Врховни савет саслушао је југословенске делегате први пут у питању Баната заједно са румунским делегатима, други пут ради образлагања територијалних захтева и трећи пут у питању Ријеке.

Значајна препрека признању пројектованих граница Краљевине СХС било је и постојање тајних уговора из 1915. и 1916. године, којима су савезничке државе улазак у рат Италије и Румуније на својој страни сила „плаћале“ југословенским територијама. Делегација и влада Краљевине СХС морале су употребити сву дипломатску вештину ради одузимања важности тим уговорима, који су потирали начело народности као основу образовања југословенске државе.

Поред ових спољнополитичких фактора, постојали су и унутрашњи чиниоци који су Делегацији Краљевине СХС отежавали рад. Поједини од

артиљеријски поручник Милоје Андрић и резервни инжењеријски поручник Стеван Тоболар, којима је за поморска питања био придодат вицеадмирал Вјекослав Шуштершић. Ibid., 27.

⁵ Конференција мира је примањем акредитива делегата, њихових изјава и поште у којој се говори у име Краљевине СХС *de facto* признала југословенску Делегацију, а формалноправно је Краљевина СХС од Конференције призната крајем маја 1919. године.

њих потицали су из односа Делегације и владе Краљевине СХС и недовољне припремљености Делегације за Конференцију мира. Са друге стране, неслагања делегата у важним питањима, какво је свакако било и питање граница Краљевине СХС, отежавали су рад Делегације. Сви ови чиниоци дошли су до изражаја и у питању Војводине⁶, које је било саставни део и делило судбину питања територијалних захтева југословенске државе. Посматрано у светлу свега наведеног, признање новостворене Краљевине СХС у границама које су обухватиле и територију данашње Војводине, био је крупан успех политике Делегације на Конференцији мира.

2. ОБЈЕКТИВНА ОГРАНИЧЕЊА РАДА ДЕЛЕГАЦИЈЕ У ПИТАЊУ ВОЈВОДИНЕ

2.1. Делегација Краљевине СХС или Србије?

Делегација Краљевине СХС је место на Мировној конференцији добила као представник Краљевине Србије. У акредитивима делегата стајало је име нове државе и они су себе сматрали представницима Краљевине СХС, називајући се тако у преписци и истичући то у свакој прилици, док их је Конференција мира сматрала и називала само представницима Краљевине Србије. То је долазило отуд што до почетка Конференције Краљевина СХС још увек није била међународно призната држава.⁷ Конференција је, међутим, фактички признавала да у њеном раду учествује југословенска Делегација јер су велике силе учеснице Конференције имале различите ставове о новој држави. САД су званично признале Краљевину СХС већ 7. фебруара⁸, Италија је одлучно одбијала да то учини, а Енглеска и Француска су одлагале званично признање. Делегација је искористила прилику да се то питање коначно рашчисти која се указала поводом припрема за потписивање мировног уговора са Немачком крајем априла 1919. године. У одговору на молбу Секретаријата Конференције да достави имена делегата који ће потписати тај уговор, Делегација је изразила наду да ће он бити редигован тако да у

⁶ Број становника у Војводини је 1910. године процењен на 1,525.904. Жоже Рус, Главни статистички подаци о држави Срба, Хрвата и Словенаца (према стању од 1910, односно 1914. године), Љубљана 1920. Према првом попису становништва у Краљевини СХС спроведеном 31. јануара 1921. године у Војводини је било 1,536.994, а према попису од 31. марта 1931. године 1,624.158 становника. Становништво Србије 1843-1953, свеска 1, 30, Завод за статистику и евиденцију НР Србије, Београд 1954. Уп.: Владимир Симеуновић, Становништво Југославије и социјалистичких република 1921-1961, Студије, анализе и прикази, Савезни Завод за статистику, Београд 1964.

⁷ Богдан Кризман, „Питање међународног признања југословенске државе 1919.“, Историја XX века, III, 345-386.

⁸ Ibid., 365.

њему стоји Краљевина СХС. Конференција је прећутно прихватила тај захтев и на састанцима пленума Конференције 29. и 30. маја југословенски делегати названи су делегатима Краљевине СХС.⁹ Почетком јуна су Краљевину СХС признале Енглеска и Француска, а потом је име Државе СХС унето у текст мировног уговора са Немачком од 28. јуна 1919. године.¹⁰ Тиме је Конференција мира и *de iure* признала постојање Краљевине СХС и њене Делегације.

Отворено питање Делегацијиног правног статуса на Конференцији мира свакако је било претња по међународноправни субјективитет Краљевине СХС, а могло је отежати њене већ ионако сложене унутрашњеполитичке прилике. Са друге стране, пак, званичан третман Делегације Краљевине СХС на Конференцији као Делегације Србије имао је и извесних предности. Прво, тиме је отклоњена опасност да и Србија, иако ратна савезница држава победница, буде изостављена из Конференције због чињенице да су хрватски и словеначки делегати представљали побеђене ратне противнике на чему је Италија доследно инсистирала. Под именом Србије Делегацији Краљевине СХС је званично додељено место у пленуму Конференције. Друго, такав је третман Делегације Краљевине СХС имао утицај и на углед нове државе. Захваљујући ратној традицији Србије она је на Конференцији уз Белгију и Бразил била сврстана у државе другог ранга. Поред три представника у пленуму Конференције, Делегација Краљевине СХС била је заступљена и у Комисији за Друштво народа (једно место), у Комисији за ратну одговорност (једно место у Комисији и једно у подкомисији), у Комисији за репарацију штета (једно место у пленуму и два у подкомисијама), у Комисији за интернационални режим лука, железница и водених путева (једно место), у Комисији за финансијска питања (једно место у пленуму и два у подкомисијама), у Комисији за економска питања (једно место у пленуму и три у подкомисијама) и у Комисији за аеронаутику (једно место).

2.2. Начин рада и одлучивања Конференције

На Конференцији мира сви важни послови били су резервисани за велике силе. Конференција је први пут заседала у пленуму 18. јануара 1919. године и у току првих шест месеци њеног рада биле су донете кључне одлуке. Конференцијом је председавао Клемансо¹¹, а искључиво надлежан за одлучивање био је Врховни савет, тзв. Веће десеторице, сачињено од по два

⁹ Papers Relating to the Foreign Relations of the United States: The Paris Peace Conference 1919, vol. III, Washington 1943, 391, 394.

¹⁰ Ibid., 422.

¹¹ На Вилсонов предлог за председника Конференције изабран је Клемансо, на чији су предлог за потпредседнике изабрани представници остале четири велике силе (Лансинг

представника пет великих сила¹². У марту су шефови Делегација који су у том телу имали главну улогу образовали су Веће петорице, које је у пракси радило као тзв. Велика четворка јер се јапански представник укључивао само у питањима од интереса за његову државу. Већ донете одлуке у разним комисијама и поткомисијама Конференције морале су бити размотрене и прихваћене од Врховног савета, који је често приступао дискусији и одлучивању о питањима као да она нису већ била претресана. О раду Врховног савета могло се из његових штурних саопштења сазнати само којим се питањима у датом тренутку то тело бави, док су његова већања и одлуке били тајна чак и за делегације учеснице Конференције мира. Лишена не само права одлучивања већ и званичних обавештења о развоју питања у којима је била заинтересована, Делегација Краљевине СХС је настојала да путем нота, непосредних сусрета са утицајним личностима и заједничким иступом са другим Делегацијама малих држава издејствује да је Врховни савет саслуша у питањима од интереса за њену државу. Резултати постигнути таквом политиком Делегације нису били занемарљиви.

Врховни савет Конференције први пут је југословенске делегате саслушао 31. јануара 1919. године у питању Баната заједно са румунским представницима.¹³ Браћано је тражио границу на Дунаву позивајући се на тајни уговор из 1916. године и изнео да би подела Баната који је етничка, географска и економска целина била опасна и „не би користила миру“¹⁴. Веснић је

из САД-а, Лојда Џорџа из Енглеске, Орланда из Италије и Сајоњија из Јапана). Генерални секретар био је Дитаста. *Ibid.*, 164–167.

¹² Из САД-а Вилсон и Лансинг, из Енглеске Лојд Џорџ и Балфур, из Француске Клемансо и Пижон, из Италије Орландо и Сонино и из Јапана Сајоњи и Макино. *Ibid.*, 62.

¹³ Претходно је генерал Пешић начелнику штаба маршала Фоша предао карту са обележеним границама и 9. јануара известио министра војног да нас Французи упућују на споразум са Румунима и „држе се у опште резервисано у питању Баната.“ Војни архив, Група фондова Министарства војног, пописник III, кутија 140. То је било разумљиво јер је Француска уз Енглеску, Русију и Италију била потписница тајног уговора од 17. августа 1916. године, којим је Румунији као накнада за улазак у рат на страни Антанте у чл. 3 признато право да анектира територије Аустро-Угарске опредељене у чл. 4, међу којима и Банат. Богдан Кризман, Богумил Храбак, Записници са седница Делегације Краљевине СХС на Мировној конференцији у Паризу 1919-1920, Београд 1960, 308. Пешић је затим израдио елаборат о граници према Румунији на бази стратегијског начела, нагласивши да смо из чисто политичких разлога „нашу границу повукли много западније“ и „да даље попуштање од наше стране не би могло бити“. Трумбићеви списи у Архиву Југославенског одбора, Архив ЈАЗУ, наведено према: Богдан Кризман, „Питање граница Војводине на Паришкој мировној конференцији 1919 год. (дипломатско-историјска скица)“, Зборник Матице српске за друштвене науке, 1959, св. 24, 36. Расправе у Делегацији о границама отегле су се због неслагања делегата до 28. јануара, те меморандум још није био одштампан када је стигао позив Врховног савета.

¹⁴ Браћано је у прилог тврдњи да су Румуни у Банату „јака релативна већина“ изнео да Румуна има око 600.000, Немаца око 400.000, Срба око 240.000 и Мађара око 200.000. Богдан Кризман, *Ibid.*, 43.

изнео да Србија не признаје уговор који није потписала и који је за њу био тајна. Србија стоји на „принципима националитета и правнице“ које су прокламовале велике силе, а које је најконкретније изразио Вилсон, те нема претензија на цео Банат већ „само на онај део, који је наш, где имамо релативну већину спрам Румуна“. Српски народ је 1848. године створио Војводину чија је база био Банат који у културном смислу „представља нашу народну ренесансу“. Главни напад Аустро-Угарске дошао са Дунава на Мораву у срце Балкана, те Лига народа „мора да заштити ову нашу феблесу, коју представља Морава са границом на Дунаву“.¹⁵ Трумбић је у име владе Краљевине СХС изјавио да тајни уговор сматра „ништавим и не постојећим“, те прецизирао да у Банату тражимо територију која се „граничи са севера реком Мориш, са запада Тисом, с југа Дунавом, и са истока једном цртом од Дунава на југу до Мориша на северу, источно од Вршца и Темишвара“. Готово цела крашо-северинска жупанија није спорна и она по „принципу националитета има припасти Румунији“, док су Срби „најјачи елемент у Торонталској жупанији, у јужнозападном делу тамишке жупаније, и у оном малом делу красовске жупаније код Дунава“ и ту територију захтевају по истом принципу националитета с тим да он буде допуњем принципом народне консултације¹⁶. Пашић је у прилог нашем захтеву изнео званичну карту Војводине израђену од аустријске владе 1853. године, из које се из распореда регименти формираних по националитету види да је Румуна било „само у красовско-северинској жупанији“¹⁷. Браћано је предложио повлачење српске војске из Баната и његову окупацију од савезничких трупа до закључења мира¹⁸, на шта му је Веснић одговорио да су српске трупе ушле у Банат „да ослобађају браћу“, да су тамо „у својој земљи“ и „под командом Балканске Војске“¹⁹. Врховни савет је 1. фебруара на предлог Лојда Џорџа решио да се формира Комисија за румунска питања и 3. фебруара објавио имена њених чланова²⁰.

На позив Врховног савета да изнесу територијалне захтеве, југословенски су делегати 18. фебруара Конференцији предали само меморандуме о границама према Бугарској и Румунији. Овај последњи био је у ствари већ поменут елаборат који је раније израдио генерал Пешић и о њему ће више речи бити у делу о припремљености. Делегације и раду Етнографске секције. Остале границе за које меморандуми још нису били готови предате су

¹⁵ Ibid., 43-44.

¹⁶ Ibid., 44-45.

¹⁷ Ibid., 45.

¹⁸ Ibid., 45.

¹⁹ Ibid., 45.

²⁰ Комисију су чинила по два представника САД-а (Day, Seymour), Енглеске (Crowe, Leeper), Француске (Tardieu, Laroche) и Италије (de Martino, Vannutelli). Ibid., 48.

уцртане на карти, а усмено су их образложили Веснић, Жолгер и Трумбић²¹. Врховни савет је на предлог Балфура решио да се и проучавање српских територијалних захтева (изузев оних у којима је заинтересована Италија) повери једној Комисији, а на предлог Лансинга одлучено је да то буде иста Комисија која се бавила питањем Баната.²²

Описани начин рада и одлучивања Конференције мира био је у супротности са званично прокламованим начелима, првенствено начелом јавне дипломатије и начелом равноправности народа. И остала начела која су истицана као полазна основа у повлачењу нових граница – начело права народа на самоопредељење као примарно и начело природних/стратегијских граница, начело животног економског интереса и начело историјског права као допунска, замењена су у раду Мировне конференције начелима заштите државног и националног интереса, права победника и поштовања међународних правних обавеза (тајних уговора).²³

2.3. Тајни уговори сила савезница са Италијом и Румунијом

Тајни уговори које су силе Антанте у току Великог рата закључиле са Италијом, односно Румунијом, били су потпуно у духу тајне дипломатије карактеристичне за претходни век. Током XIX века закулисним договорима великих сила искључиво у складу са њиховим интересима кројена је судбина малих народа, удаљених од столова за којима се решавало о њиховој будућности. У трагању за узроцима рата велики део кривице приписиван је управо таквој дипломатији заснованој на себичним интересима великих сила и стога су се већ на почетку светског рата чуле критике противника рата на рачун претратне дипломатије и изношени захтеви да се у будуће у међународној политици јавном дипломатијом омогући утицај јавности на креирање одлука. Такође већ у току рата, оптимизам у том смислу показао се неоснованим.

У Лондону су 26. априла 1915. године Француска, Енглеска и Русија закључиле тајни уговор са Италијом, обећавајући јој за улазак у рат на страни Антанте накнаде у територијама, између осталог и аустроугарским областима настањеним југословенским народима. У члану 16 уговора чија је реализација била условљена победом Антанте у рату било је прописано да тај „аранжман држаће се у тајности“.²⁴ Лондонски уговор је за Делегацију

²¹ Богдан Кризман, Богумил Храбак, *Ibid.*, 52-54.

²² Богдан Кризман, *Ibid.*, 53-54.

²³ Андреј Митровић, *Ibid.*, 78-81.

²⁴ Богдан Кризман, Богумил Храбак, *Ibid.*, 305-307.

Краљевине СХС на Конференцији мира представљао кључни проблем, јер је новостворену југословенску државу у коју су укључене и области гарантоване Италији доводио у директну конфронтацију са том савезничком силом. Територијални захтеви поднети од стране италијанских представника на Конференцији заснивали су се на том уговору и отуд је Краљевини СХС све време претила опасност. То је постало јасно на самом почетку рада Конференције, када је Орландо протествовао због учешћа Жолгера у југословенској Делегацији. Италија је своје непријатељско држање према југословенској Делегацији потврђивала све време рада Конференције, истичући да је сматра представником побеђеног непријатеља. Веома обазриво, у компликованим дипломатским формулама, а услед реалне опасности да Италија приступи испуњењу уговора уз помоћ оружја, Делегација је саопштавала да Лондонски уговор сматра правно ништавим.

Уговором закљученим 17. августа 1916. године у Букурешту између Француске, Енглеске, Италије и Русије на једној, и Румуније на другој страни, и Румунији су силе Антанте за улазак у рат на њиховој страни признале право да анектира територије Аустро-Угарске²⁵. Пројектована граница са Србијом ишла је Тисом (од места Алђе северно од Сегедина) до њеног ушћа у Дунав, а потом Дунавом до садашње румунске границе. Румунија је била обавезана да према Београду не подиже утврђења и у зони која ће накнадно бити одређена држи само снаге потребне за полицијску службу, а њена влада имала је Србима из Баната који би се иселили у року од две године од дана закључења мира платити одштету за поседе које напуштају. И овај уговор садржао је обавезу сила уговорница да чувају његову тајност до закључења мира. Румунија је на Конференцији мира тражила извршење тог уговора, о чему је задржавши се у Београду на путу за Париз председник румунске владе Браћано обавестио и председника владе Краљевине СХС и регента Александра. Занимљив је био разлог који је Протић навео противећи се Браћану – он није начелно одрицао важност тајном уговору, већ је казао да Браћано не може тражити извршење уговора чије је поништење сам тражио у време војног слома Румуније. Делегација Краљевине СХС је на Конференцији мира изнела максималне захтеве у Банату и отворено одрицала важност тајном уговору од 1916. године. Иако се у оба случаја радило о пријатељским државама, разлика у рангу између Италије и Румуније била је очигледна. Олакшавајућа околност за нашу Делегацију у погледу Румуније била је и та што су Француска и Енглеска заузеле став да је Румунија сама поништила уговор из 1916. године, када је 1918. године затражила и потписала примирје у Букурешту.

²⁵ Wolfram Wilhelm Gottlieb, *Studies in Secret Diplomacy during the First World War*, London 1957; Богдан Кризман, Богумил Храбак, *Ibid.*, 308-309.

3. УНУТРАШЊИ ФАКТОРИ ОД УТИЦАЈА НА ПИТАЊЕ ВОЈВОДИНЕ

3. 1. Састав и припремљеност Делегације

Делегација Краљевине СХС била је међу најбројнијим на Конференцији мира²⁶. Највише тело Делегације, политичку делегацију, којој су били подређени секретаријат и све секције, чинило је седам делегата. Као што је већ поменуто, четворица делегата имала су мандат за учешће у раду Конференције као опуномоћени делегати – Никола Пашић, др Анте Трумбић, др Миленко Веснић и др Иван Жолгер, а остала тројица су као владини делегати били равноправни у раду Делегације – Матеја Бошковић, др Јосип Смодлака и др Отокар Рибарж²⁷. Фактори који су обликовали физиономију политичке делегације – лични углед, национална припадност, државне и политичке дужности, на којима је почивао углед сваког од делегата у земљи и иностранству, утицао је на укупан рад Делегације. Рад Делегације у питању Војводине отежавала је чињеница да је у свом саставу имала само једног министра новостворене државе, као и утицај националне припадности на ставове политичких делегата.

Недостатак најодговорнијих представника државе која је тек требало да добије своје место у међународној политици слабило је ауторитет Делегације, како у земљи тако и на Конференцији, и ограничавало јој потребну самосталност у раду. Исти ефекат имала је и несагласност политичких делегата у погледу територијалних захтева, узрокована њиховим одређивањем према ужим националним интересима. Управо је у питању граница новостворене државе у Делегацији састављеној од представника сва три југословенска народа до изражаја дошло подвајање српских и хрватских делегата. Српски делегати настојали су да Краљевина СХС буде призната у најширим могућим границама на свим странама, док су хрватски делегати предност давали територијама које су у националном смислу сматрали својим. На овакав закључак упућује упорност хрватских делегата у одбрани

²⁶ На првом списку Делегације било је 72 лица, да би већ у фебруару 1919. године тај број порастао на 93 члана. Поред тога, Делегација је за разне послове ангажовала бројне сараднике. Од почетка маја се по владиним захтевима број чланова Делегације смањивао, те је у часу распуштања почетком јула 1920. године она бројала 12 чланова. Андреј Митровић, *Ibid.*, 6.

²⁷ Крајем октобра 1919. године влада је за политичког делегата наименовала и Андрију Радовића, који је и пре тога учествовао у раду Делегације када се радило о Црној Гори. У новембру 1919. године уважена је оставка Бошковићу, а у априлу 1920. године и Смодлаки који је још у децембру престао учествовати у раду Делегације. У мају 1920. године је и Веснић, добивши мандат за састав Владе, престао учествовати у раду Делегације, иако је формално остао њен члан. Андреј Митровић, *Ibid.*, 10-12.

захтева у којима су били заинтересовани, нарочито у јадранском питању, која је укључивала и спремност да се зарад позитивног решења тог питања чине уступци у територијалним захтевима који су првенствено интересовали српски народ. Хрватски делегати су својим иступањем јасно показивали којим ће територијалним захтевима дати предност у случају да Делегација Краљевине СХС на Конференцији мира буде суочена са избором у погледу граница.

Добра припремљеност Делегације била је неопходна за испуњење тешких и сложених задатака који су је очекивали на Конференцији мира. Она је подразумевала постојање начела политике коју ће делегати заступати, главних циљева које је требало постићи, начине којима ће се у томе служити и иоле разрађену тактику која би се у случају нужде имала применити. Поред пречишћених основних почетних ставова, Делегација је за свој рад на Конференцији на располагању морала имати и потребне људе и основну документацију. За разлику од осталих држава, које су време од закључења примирја до почетка Конференције искористиле за припреме за тај мировни конгрес, тек створена Краљевина СХС се у борби за сопствени опстанак морала бавити питањима унутрашњег друштвено-економског и државно-правног уређења. Решавање бројних проблема који су у непосредно поратном раздобљу оптерећивали нову државу остављало је надлежним чиниоцима мало времена за припрему наступа Делегације на мировном скупу. Тако се десило да политички делегати пристижу у Париз и чланови Делегације одређују и након што је Конференцијин рад већ почео и да Делегација мора у исто време припремати документа и одређивати политику коју ће на Конференцији водити.

Српска влада је још у току рата почела са неким припремама за дипломатску и политичку борбу која ју је извесно очекивала након завршетка сукоба оружјем. Документација која је по њеном налогу у циљу југословенског уједињења прикупљена и израђена била је обимна и корисна, као и материјал настао као резултат рада југословенског одбора²⁸. Међутим, та

²⁸ Српска влада је још у децембру 1914. године као ратни циљ истакла југословенско уједињење и почела рад на његовом остварењу. У савезничке центре послати су истакнути културни радници (Љуба Стојановић, Александар Белић, Богдан Поповић, Николај Велимировић, Божа Марковић, Драгољуб Аранђеловић, Коста Стојановић, Јован Цвијић), Станоју Станојевићу поверена је израда меморандума о српским правима на Бачку и Барању и елабората о јадранском питању, Јовану Радонићу о Банату, Јевти Дедијеру израда карте југословенских земаља. Димитрије Кириловић, „Питање Војводине на конференцији мира и улога Станоја Станојевића на њој као стручњака“, Гласник Историјског друштва у Новом Саду, XI/3-4, 123-125. У пролеће 1917. године био је спреман меморандум о територијама, који је почетком 1918. године имао да послужи дипломатским представницима као основ за припрему документа за владе код којих су били акредитовани, а нешто касније и бити уручен великим силама. Драгослав Јанковић, Богдан Кризман, Грађа о стварању југосло-

документација није била посебно спремна за мировни конгрес, те је могла служити само као подлога за стварање званичних захтева. Тако су делегати уместо излагања и доказивања утврђених политичких ставова морали ове тек изграђивати и уместо изношења података ове тек прикупљати и припремати за употребу. Тројица делегата, Пашић, Трумбић и Веснић, били су у потпуности упознати са југословенским питањем у целини и имали су како пречишћене ставове тако и одређена искуства у раду на њему. Смодлака је словио за врсног познаваоца етничких питања, док се познавање југословенског питања осталих делегата сводило на уже области: Бошковић је познавао прилике у Црној Гори, бивши аустроугарски министар и искусан политичар Жолгер добро је познавао само словеначко питање, а Рибарж пак само прилике у Трсту и западној Истри. Стручњаци у Делегацији били су врсни познаваоци питања која су се пред њу постављала, али је са њиховим окупљањем било проблема – поједини су пристигли у Париз у време када је рад Конференције већ увелико трајао, а неки чак никада нису ни преузели послове за које су били наименовани. Делегати и стручњаци често су показивали већу вољу за радом у питањима која су боље познавали, што је било природно, али се, као што је већ поменуто, неретко дешавало да у питањима која их нису интересовала покажу потпуно неспремним на сарадњу. Недовољна припремљеност Делегације омела је њено одлучније иступање на почетку рада Конференције. Захваљујући колико способности чланова Делегације, толико и околностима насталим на Конференцији, избегнуте су могуће лоше последице услед кашњења са подношењем меморандума о територијама и његових мањкавости.

3. 2. Однос Делегације и владе Краљевине СХС

Тешкоће у раду Делегације на Конференцији произилазиле су и из њеног односа са владом Краљевине СХС. Кључни узрок проблема у међусобном односу Делегације и владе био је недовољно прецизно разграничење надлежности у креирању мировне политике новостворене Краљевине СХС, а ситуацију је додатно компликовала отежана комуникација путем телеграфског саобраћаја и редовне курирске поште. Веза између Делегације и владе одржавана је углавном преко председника оба тела. Изузетак су били ми-

венске државе, Београд, 1964, 151-152. Југословенски одбор је од свог оснивања 1915. године такође много чинио на упознавању влада и јавности савезничких земаља са југословенским питањем, а крајем 1918. године његов председник, др Анте Трумбић, припремио је за председника Вилсона меморандум о начелима југословенског уједињења са доказима о правима појединих области да припадну југословенској држави. Богдан Кризман, „Споменица Анта Трумбића председнику Вилсону о питањима југословенске државе 1918“, Задарска ревија, 1962/6. Стручњаци за Војводину кренули су за Париз средином јануара 1919. године, о чему је председник владе Протић обавестио Делегацију.

нистар војни и морнарице, који је често непосредно општио са шефом војне мисије и Министарство иностраних дела, које је везу са својим министром Трумбићем одржавало преко посланства у Паризу. Делегација је влади достављала извештаје, тражила податке и упутства и износила своје предлоге посредством свог председника, министра спољних послова или шефа војне мисије, а истим путем је влада Делегацији достављала упутства, податке, питања и примедбе.

Надлежност владе у спољној политици обухватала је и политику на Мировној конференцији, те је Делегација имала само следити ту политику. Пошто је могућност настанка проблема око те политике формалноправно била искључена у стварности није било крупних сукоба између владе и Делегације, али је низ околности довео до тога да и Делегација постане креатор мировне политике. Преношење извесних надлежности са владе на Делегацију која је имала представљати државу на Мировној конференцији се подразумевало. До прецизирања поделе надлежности између владе и Делегације, пак, није дошло, већ се влада задржала на општој претпоставци да Делегација мора радити по њеним упутствима. Та упутства влада је често давала, али она нису била начелне природе, већ су се ограничавала на поједина конкретна питања. У томе је био главни узрок несигурности у раду Делегације, која се на Конференцији у ситуацијама када је требало предузети одлучне кораке уздржавала да их учини јер није знала да ли је за то овлашћена. Са друге стране, састав Делегације, чињеница да је била у центру збивања која су се одвијала великом брзином са задатком да на мировном скупу води политику, омогућавали су њен самосталнији рад. Свесна да би наметање политике са којом се делегати не би слагали могла довести до њихове оставке и неспремна да се изложи непријатностима које би тиме настале, влада им је препуштала доношење одлука.

Начелна сагласност владе и Делегације да се на Конференцији мира мора радити искључиво на основу владиних инструкција у пракси је често била пука форма, јер је влада своје инструкције израђивала на основу мишљења Делегације. Такав је случај био и са територијалним захтевима – Делегација је почетне територијалне захтеве утврдила на својим седницама, уобличила их у меморандуме и предала као званичне захтеве Краљевине СХС за границама и пре но су стигла владина упутства. У територијалним питањима Делегација је била одлучујући фактор. Ту је надлежност влада у потпуности признавала и издавала налоге само на захтев Делегације уколико се делегати не би сложили у погледу појединих граница. Делегати су имали пуну слободу и у осмишљавању тактике за остварење изнетих територијалних захтева. Влада је њиховој процени препуштала и избор личности којој ће се обратити, начина на који ће то учинити, као и доказа којима ће своје захтеве поткрепити пред Конференцијом. У погледу територијалних

захтева, међутим, мишљења делегата су се разилазила. На основу записника о раду Делегације може се закључити да су у овом питању постојале две различите концепције, једна коју је заступао генерал Петар Пешић и која је настала у српским војним круговима, и друга коју је заступао Јован Цвијић и која је била плод његовог дотадашњег научног и политичког рада. Делегати се нису опредељивали за једну од тих концепција према некаквим начелима, већ су своје ставове формирали у случају сваке границе понаособ под пресудним утицајем националне припадности.

3. 3. Концепције о државним границама у Делегацији

У оквиру Делегације постојале су две различите концепције о границама прве југословенске државе и обе су биле делимично усвојене. У уобличавању ставова делегата о територијалним захтевима, као што је већ поминуто, важну улогу имала је њихова националност. Недостатак начелног става у питању територија резултирао је недоследностима у њиховом мишљењу о конкретним предлозима граница. Трумбић и Смодлака противили су се стратегијском принципу у одређивању граница јер су се управо на њему темељили италијански захтеви за југословенским територијама. Иако Делегација стратегијски принцип, на коме је почивала Пешићева концепција и које је Цвијић развио као начело природних граница, није истицала као једно од основних начела, њена политика била је делимично заснована на њему. У побијању италијанских и румунских територијалних захтева Делегација се позивала на начело народности, али се у својој аргументацији служила и начелом стратегијских граница²⁹.

Концепција о границама коју је у Делегацији заступао генерал Петар Пешић садржана је у његовим меморандумима о границама Краљевине СХС, у његовим образложењима у Делегацији и његовим разговорима са разним личностима у току Конференције. Тај је пројекат граница био веома амбициозан, какви су били и његови творци. Српски војни кругови сматрали су

²⁹ Оспоравајући територијалне захтева Италије, Делегација је поред тврдње да у Јулијској Крајини и Далмацији не живе Италијани већ Југословени наводила да граница на Јулијским Алпима омогућава Италији продор у долине Драве и Саве, а тиме и у средиште југословенске државе. Muriel Innes Currey, *Italy Foreign Policy 1918-1932*, London 1932, 15-31. Исте тврдње изнете су спрам румунске границе: у Банату не живе Румуни, него већином Југословени, а границом на Дунаву и Тиси озбиљно би се угрозили Београд и моравска долина. Sherman David Spector, *Roumania at the Paris Peace Conference: A Study of the Diplomacy of Ioan I. C. Bratianu*, New York 1927. Границе према Бугарској и Албанији је Делегација бранила искључиво стратегијским разлозима: граница са Бугарском мора се померити на исток због обезбеђења комуникација тимочком и моравско-вардарском долином, а граница са Албанијом на Дриму потребна је због обезбеђења од Италије која ће се утврдити у Албанији и лакшег спречавања упада арбанашких чета у Краљевину СХС.

да у повлачењу државних граница стратегијско начело мора бити примарно и прихватати су етнографско начело као допунско и то само како би се њиме омогућило дипломатско маневрисање. То схватање било је праћено уверењем да у рату побеђене суседне државе треба казнити и одузимањем територија и тако их ослабити за будућност. Према Пешићевом пројекту граница са Бугарском имала се исправити тако да у Краљевину СХС уђу долина Струме, Перник, Петрич, Драгоман Арчар и Видин³⁰. Граница према Румунији имала је ићи источно од Беле Цркве и Вршца (који би припали Краљевини СХС), па западно од Решице (остаје Румунији) и даље реком Мориш, тако да и Темишвар и Арад припадну Краљевини СХС³¹. Према Мађарској је граница ишла тако да је у Краљевини СХС остављала Сегедин, Бају, Печуј, Сегетвар и Велику Канижу, па одатле на северозапад остављајући и Прекомурје југословенској држави. Граница са Аустријом ишла је реком Муром, а потом линијом која је јужније Краљевини СХС остављала Корушку и Штајерску са Целовцем и Бељаком³². Према Италији Пешић је границу повукао западно од Соче тако да су Горица, Тржич и Трст били у Краљевини СХС³³. Границу према Албанији чинили су Дрим и Црни Дрим, с тим да се она од места уласка Црног Дрима у Албанију имала померити мало западније од постојеће границе³⁴. Граница према Грчкој имала је у односу на границу из 1913. године бити исправљена тако да Охридско и Преспанско језеро припадну Краљевини СХС³⁵.

Цвијићева концепција о границама није била изложена у једном документу. За разлику од Пешићевог плана границе, Цвијићев план почивао је на општим начелима и сложеној и разрађеној аргументацији. На основу начела истицаних у време одржавања Конференције мира и уз ослонац на идеје изнете у ранијим радовима, Цвијић је током рада Конференције изградио концепцију о границама која је садржала како предлог југословенске

³⁰ Граница између краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и краљевине Бугарске од 29. децембра 1918. и Границе према Бугарској од 2. јануара 1919. Војни архив (=ВА), Група фондова Министарства војног (=ГФМВ), пописник (=поп.) 3, кутија (=кут.) 469, фасцикла (=фасц.) 1, број (=бр.) 5.

³¹ Граница између краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и краљевине Румуније од 29. децембра 1918. ВА, ГФМВ, поп. 3, кут. 469, фасц. 1, бр. 14.

³² Границе према Аустро-Мађарској од 3. јануара 1919. ВА, ГФМВ, поп. 3, кут. 468, фасц. 1, бр. 27 и 17. Вид. и Пешићево образложење стратегијске границе према Мађарској и Аустрији од 29. децембра 1918. ВА, ГФМВ, поп. 3, кут. 468, фасц. 1, бр. 18.

³³ Граница између краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Италије од 29. децембра 1918. ВА, ГФМВ, поп. 3, кут. 468, фасц. 1, бр. 32.

³⁴ Границе између краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Албаније од 1. јануара 1919. ВА, ГФМВ, поп. 3, кут. 469, фасц. 1, бр. 11.

³⁵ Граница између краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и Краљевине Грчке од 29. децембра 1918. ВА, ГФМВ, поп. 3, кут. 469, фасц. 1, бр. 13.

границе у целини тако и предлоге за сваку границу посебно³⁶. Два основна начела у одређивању граница, начело природних граница и начело етничких граница, морала су се по Цвијићевом мишљењу допуњавати, а ако би у пракси дошла у сукоб предност је требало дати начелу народности, водећи рачуна о свим историјским кретањима народа на том подручју, као и о вољи народа настањеног на том подручју израженој плебисцитом. Као шеф Етнографске секције Делегације Цвијић је допринео њеној политици у погледу свих граница, али је његов најважнији рад био усмерен на Банат, Бачку и Барању, где су етничке прилике биле веома сложене³⁷. Ове су плодне равничарске области биле неопходне југословенској држави, те је Цвијић предлагао да се Делегација свим силама заложи да седницама територијалне комисије Конференције када су на дневном реду питања од интереса за југословенску државу присуствује бар један члан Етнографске секције. Цвијићево одлично познавање етничких померања у панонском басену на основу кога су били већ припремљени материјали, који су током 1919. године и објављени, било је од кључног значаја за рад Делегације³⁸. Израдивши етничку карту Баната, Бачке и Барање³⁹, Цвијић је захтев Делегације за овим

³⁶ Од Цвијићевих радова насталих у оквиру југословенске политике о границама на мировном конгресу најважнији су *Frontiere septentrionale des Yougoslaves*, (са „*Carte ethnographique des regions septentrionales Yougoslaves par J. Cvijić*“), Париз 1919; „Границе и склоп наше земље“ (Српски књижевни гласник од 1. и 16. децембра 1920, 524-534) и „Корушки плебисцит“ (Нова Европа, 16. септембар 1920, 28-34). Идеје о границама садржане су и у његовим писмима Делегацији од 28. фебруара, 11. априла, 3. маја, 12. и 22. септембра 1919, као и у писму председнику владе од јануара 1920.

³⁷ Прва српска армија је на позив Народног вијећа у Загребу и са одобрењем савезника 9. новембра 1918. прешла Дунав и Саву и „преко Срема ослободила целу Славонију и Банску Хрватску, са Барањом и Бајским трокутом у Мађарској, као и Прекомурјем“. Одлукама Конференције мира северни део Бајског троугла остао је у Мађарској, а Барања, Међумурје и Суботица Краљевини СХС. Ђорђе Станковић, „Стварност полазишта Југославије“, Токови историје, 2/2011, 167-185.

³⁸ Етнографска секција израдила је више публикација које су објављене у Паризу 1919. године. У серији *La question du Banat, de la Batchka et la Baranya. Etudiée et présentée par J. Cvijić, J. Radonic, St. Stanojevic et H. Zeremsky* издате су две књиге о Барањи и по једна о Банату и Бачкој. У серији *Les Serbes de Hongrie. Etudes historiques et économiques* издате су ове књиге: *Le role des Serbes de Hongrie dans la vie nationale du peuple Serbe* и *Histoire nationale succiente des Serbes, des Croates et des Slovenes* Станоја Станојевића; *Histoire des Serbes de Hongrie, La Batchka, Le Banat and the Serbo-Roumanian frontier problem* Јована Радонића, *La Baranya* Стевана Михаљчића, *La vérité sur les Roumains de Serbie* Тихомира Ђорђевића и *La question du Banat, de la Batchka et de la Baranya* Александра Белића и Стевана Михаљчића.

³⁹ Цвијић је чињеницама побијао тврдње Румуна да су све области до Тисе и Дунава етнички румунске, наглашавајући да се овај народ тек од XVIII века из карпатских планинских предела почео спуштати у банатске равнице и да су Панчево, Бела Црква, Вршац, Велики Бечкерек и Велика Кикинда средишта српске културе. У фебруару 1919. Цвијић је од владе тражио и добио податке о Суботици, а у јесен 1919. је пропутовао северну Бачку,

областима на Конференцији мира потпомогао и тврдњама да су Срби (као и Буњевци и Шокци) у њој најстарији становници, да је словенски елемент потискиван силом власти, а не природним начинима, да упркос томе словенско становништво и даље чини релативну већину у тим областима и да су Срби из тих области својим снажним утицајем на развој Србије допринели борби за уједињење. На састанку Делегације 28. јануара 1919. године разматране су границе у Банату, Бачкој и Барањи на основу Цвијићеве карте и писменог мишљења Етнографске секције. Пашићев предлог да етничку границу према Румунији означену на карти треба кориговати из стратегијских разлога подржали су Бошковић, Рибарж и Веснић, а како је само Смодлака био за чисто етничку границу, решено је да се усвоји линија пројектована на Пешићевој карти уз извесне корекције (нарочито у Барањи, где се већи део напуштао). Ту су границу тражили југословенски делегати када су, крајем јануара, као и румунски представници, били позвани да пред посланицима великих сила изложе своје претензије у Банату и пред територијалном комисијом којој је почетком фебруара поверено разматрање границе према Румунији. Истрајност Делегације у питању границе са Румунијом потврђује и прекор упућен 1. августа 1919. године влади што је под притиском савезника наредила евакуацију војске Краљевине СХС из источног Баната⁴⁰. Истог дана је на састанку шефова великих сила на основу извештаја територијалне комисије одлучено: да се део у Банату југоисточно од Сегедина остави Мађарској, да се остали део Баната подели између Краљевине СХС и Румуније тако да Румунија добије ток реке Мориш све до околине Сегедина, луку Базјаш на Дунаву, а Краљевина СХС обе обале доње Тисе и железницу која повезује Велику Кикинду, Велики Бечкерек и Вршац са Панчевом, а да железница Вајте–Базјаш буде под надзором „Савезничких и Удружених сила“; да Краљевини СХС припадне део Бачке који се протеже трансферзално у продужењу југословенске границе у Банату од тачке југоисточно од Сегедина до тачке на Дунаву северно од Kisköszeg-а (дајући јој и простране атаре Суботице и Сомбора), а чију северну границу чини Дунав узводно од ушћа Драве, а потом Драва узводно до ушћа Муре; да Краљевини

након чега је Делегацији предложио померање захтеване границе за десетак километара северније остављајући Бају, Чавољ, Горњи Свети Иван и Бачку Јабуку у нашој држави. Цвијић је након путовања променио мишљење о Барањи и предложио да се и ова област као претежно настањена словенским живљем тражи за југословенску државу, иако је раније на етнографској карти њене јужне крајеве означио као српске, а северне као немачке и мађарске. Потврдивши раније становиште да је Печуј етнички мађарски, Цвијић је Делегацији предложио да се он тражи на основу тога што је једина природна граница Барање планина Мечек која лежи северно од Печуја.

⁴⁰ Богдан Кризман, „Питање граница Војводине на Паришкој мировној конференцији 1919 год“, 62-65.

СХС припадну и Прекомурје и Барања⁴¹. Тиме је питање Војводине на Конференцији мира било решено.

4. ЗАВРШНА РАЗМАТРАЊА

Делегација Краљевине СХС на Конференцији мира у Паризу је по свом саставу оличавала новостворену југословенску државу као националну, насталу на бази начела народности. Чврсто везана за резултате Великог рата, сматрала је да је велика и јака југословенска држава у интересу савезничких победничких сила и европског мира и да управо ради очувања тог мира на Балканско полуострво не сме ступити ниједна велика сила. Признање пројектованих граница новостворене Краљевине СХС, која је учешћем на Конференцији мира отпочела свој међународни политички живот, био је циљ од виталног интереса њене политике. Важан сегмент тих граница односио се управо на подручје Војводине, која је одлуком Велике народне скупштине у Новом Саду од 25. новембра 1918. године присаједињена Краљевини Србији и 1. децембра 1918. године ушла у Краљевину СХС. Остварењу тог циља од стране Делегације на Конференцији мира на путу су стајале како објективне, тако и субјективне тешкоће.

Објективне тешкоће у првом реду састојале су се у организацији и начину рада саме Конференције мира. На њој су главна питања решавале велике силе победнице, док је за мале државе било резервисано само право да њихове делегације буду саслушане и да подносе писмене представке. У пленуму Конференције, који је био уведен под притиском јавности и представљао пуку формалност пошто су све важне одлуке доношене на тајним саветовањима Врховног савета, Краљевина СХС је имала три делегата. Иако је била заступљена и у разним комисијама Конференције, она у Комисији за територијална питања која је припремала предлоге за Врховни савет није имала представника. Још једну крупну препреку признању граница Краљевине СХС представљали су тајни уговори, које су 1915. и 1916. године закључиле савезничке државе са Италијом и Румунијом, а којима су им за улазак у рат обећане накнаде у југословенским територијама.

⁴¹ Пошто је председник територијалне Комисије за румунска и југословенска питања Тардије саопштио да је Комисија 22. јула примила југословенски меморандум у коме је на основу закључка Делегације тражена корекција северне границе „It was decided to adhere to the boundary line in Prekomurje formerly adopted by the Supreme Council which line in general follows the watershed between the Mur and the Raab“. Затим је прочитан меморандум о Барањи, за коју је решено да граница остане она коју је Комисија већ предложила. *Papers Relating to the Foreign Relations of the United States: The Paris Peace Conference 1919*, vol. VII, Washington 1952-1954, 454.

Субјективне тешкоће које су ометале рад на признавању пројектованих граница југословенске државе потицале су од састава Делегације, недовољне припремљености Делегације и односа између Делегације и владе Краљевине СХС. Састав Делегације, којим се ишло на то да се светској јавности покаже да је новостворена Краљевина СХС јединствена држава у националном смислу, односно да су Срби, Хрвати и Словенци три племена истог народа, у питању граница био је ометајући фактор. Делегати су се показали неспремним за доследну одбрану територијалних захтева заснованих на одређеним начелима, формирајући своје мишљење и ставове у погледу сваке границе понаособ спрам интереса области чији су представници у националном смислу били. Неадекватна припремљеност Делегације успоравала је њен рад у питању територија, пошто је уместо да на Конференцији мира само аргументовано доказује и брани своје захтеве за границама већ искристалисане на основу одговарајућих материјала, она била приморана да своје мишљење о југословенској граници у целини и о свакој граници посебно тек ствара, тактику којом ће то мишљење заступати тек разрађује, а материјале и доказе којима ће га аргументовати тек прибавља. Најзад, недовољно прецизно одређен однос између Делегације и владе Краљевине СХС у погледу надлежности је све време Конференције мира отежавао рад Делегације у територијалним питањима, уздржавајући је у неколико наврата од доношења одлука за које није била сигурна да је овлашћена.

Упркос наведеним тешкоћама на Конференцији мира територијална политика Делегације Краљевине СХС имала је успеха. Признање новостворене југословенске државе у границама којима је била обухваћена и данашња Војводина постигнуто је захваљујући раду Делегације, првенствено чланова Етнографске секције, коме су на руку ишле и срећне околности настале током рада саме Конференције мира.

ЛИТЕРАТУРА И ИЗВОРИ

- Belic, A., Mihaldjitch, S.: *La question du Banat, de la Batchka et de la Baranya*, Paris 1919.
- Гајић, А. С.: *Геољитички положај Војводине: историјска њерсијекџива*, Култура полиса, посебно издање: „Војводина као потенцијално геополитичко жариште у Републици Србији“, 2018, 9-23.
- Georgevitch, T. R.: *La vérité sur les Roumains de Serbie*, Paris 1919.
- Gottlieb, W. W.: *Studies in Secret Diplomacy during the First World War*, London 1957.
- Граница између краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца и Краљевине Грчке од 29. децембра 1918.* Војни архив, Група фондова Министарства војног, поп. 3, кут. 469, фасц. 1, бр. 13.

- Граница између краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца и Италије* од 29. децембра 1918. Војни архив, Група фондова Министарства војног, поп. 3, кут. 468, фасц. 1, бр. 32.
- Граница између краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца и краљевине Буџарске* од 29. децембра 1918. и *Границе према Буџарској* од 2. јануара 1919. Војни архив, Група фондова Министарства војног, поп. 3, кут. 469, фасц. 1, бр. 5.
- Граница између краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца и краљевине Румуније* од 29. децембра 1918. Војни архив, Група фондова Министарства војног, поп. 3, кут. 469, фасц. 1, бр. 14.
- Границе између краљевине Срба, Хрваџа и Словенаца и Албаније* од 1. јануара 1919. Војни архив, Група фондова Министарства војног, поп. 3, кут. 469, фасц. 1, бр. 11.
- Границе према Аустро-Маџарској* од 3. јануара 1919. Војни архив, Група фондова Министарства војног, поп. 3, кут. 468, фасц. 1, бр. 27 и 17.
- Јанковић, Д., Кризман, Б.: *Грађа о сиварању југословенске државе*, Београд, 1964.
- Кириловић, Д.: „Питање Војводине на конференцији мира и улога Станоја Станојевића на њој као стручњака“, *Гласник Историјског друштва у Новом Саду*, XI/3-4, 123-125.
- Кризман, Б.: „Питање граница Војводине на Паришкој мировној конференцији 1919 год. (дипломатско-историјска скица)“, *Зборник Маџице српске за друштвене науке*, 1959, св. 24, 31-72.
- Кризман, Б.: „Питање међународног признања југословенске државе 1919“, *Историја XX века*, III, 345-386.
- Кризман, Б.: „Споменица Анта Трумбића председнику Вилсону о питањима југословенске државе 1918“, *Задарска ревија*, 1962/6.
- Кризман, Б., Храбак, Б.: *Зайисници са седница Делегације Краљевине СХС на Мировној конференцији у Паризу 1919-1920*, Београд 1960.
- Curry, M. I.: *Italy Foreign Policy 1918-1932*, London 1932.
- Митровић, А.: *Југославија на Конференцији мира 1919-1920*, Београд 1969.
- Mihaldjitch, S.: *La Baranya*, Paris 1919.
- Papers Relating to the Foreign Relations of the United States: The Paris Peace Conference 1919*, vol. III, Washington 1943.
- Papers Relating to the Foreign Relations of the United States: The Paris Peace Conference 1919*, vol. VII, Washington 1952-1954.
- Пешићево образложење сивраијеџијске границе према Мађарској и Аустрији* од 29. децембра 1918. Војни архив, Група фондова Министарства војног, поп. 3, кут. 468, фасц. 1, бр. 18.
- Попов, Д.: „Матица српска и догађаји око ослобођења 1918. године, у: *Присаједињење Војводине Србији 1918*, зборник радова, Нови Сад 1993, 171-175.
- Radonitch, J.: *Histoire des Serbes de Hongrie*, Paris 1919.
- Radonitch, J.: *La Batchka*, Paris 1919.
- Radonitch, J.: *Le Banat*, Paris 1919.
- Radonitch, J.: *The Banat and the Serbo-Roumanian frontier problem*, Paris 1919.
- Рус, Ј.: *Главни сиваијисички подаци о држави Срба, Хрваџа и Словенаца (према ма сивању од 1910, односно 1914. године)*, Љубљана 1920.

- Симеуновић, В.: *Сјановништво Југославије и социјалистичких република 1921-1961*, Студије, анализе и прикази, Савезни Завод за статистику, Београд 1964.
- Spector, S. D.: *Roumania at the Paris Peace Conference: A Study of the Diplomacy of Ioan I. C. Bratianu*, New York 1927.
- Станковић, Ђ.: „Стварност полазишта Југославије“, *Токови историје*, 2/2011, 167-185.
- Сјановништво Србије 1843-1953*, свеска 1, Завод за статистику и евиденцију НР Србије, Београд 1954.
- Stanojevic, S.: *Histoire nationale succiente des Serbes, des Croates et das Slovenes*, Paris 1919.
- Stanojevic, S.: *Le role des Serbes de Hongrie dans la vie nationale du people Serbe*, Paris 1919.
- Степић, М.: *Српско ишћање – геополитичко ишћање*, Београд 2004.
- Телеграм генерала Пецића министру војном од 9. јануара 1919. године*. Војни архив, Група фондова Министарства војног, пописник III, кутија 140.
- Цвијић, Ј.: „Границе и склоп наше земље“, *Српски књижевни гласник* од 1. и 16. децембра 1920, 524-534.
- Цвијић, Ј.: „Корушки плебисцит“, *Нова Европа*, 16. септембар 1920, 28-34.
- Цвијић, Ј.: *Frontiere septentrionale des Yougoslaves. Carte ethnographique des regions septentrionales Yougoslaves par J. Cvijić*, Paris 1919.

*Ivana S. Krstić-Mistrizelović, Ph.D., Associate Professor
University of Criminal Investigation and Police Studies, Belgrade
ivana.km@kpu.edu.rs*

Delegation of the Kingdom of SHS in Versailles and Vojvodina

Abstract: *The paper analyzes the policy of the Delegation of the Kingdom of SCS at the Peace Conference in Versailles in respect of Vojvodina, which was incorporated into the Kingdom of Serbia by the decision of the Grand National Assembly in Novi Sad dated November 25, 1918, and joined the newly formed Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. The introductory part of the paper summarizes issues important for the work of the Delegation in territorial matters. External factors that posed an objective threat to the Delegation's policy regarding Vojvodina were analyzed afterwards. The paper further discusses internal factors that disturbed the construction of the unique views of the Yugoslav Delegation in Versailles against Vojvodina. Different concepts on the borders of the Yugoslav state in the Delegation and the work of the Ethnographic Section which was especially significant in determining the territory of Vojvodina and demarcation with neighboring countries were both analyzed. On the basis of these analyzes in the final discussions were given some specific conclusions, as well as an a general assessment of the work of the Delegation of the Kingdom of SCS in Versailles regarding Vojvodina was given.*

Keywords: *Delegation of the Kingdom of SCS, The Peace Conference, Vojvodina, Borders.*

Датум пријема рада: 29.08.2019.